

**Adaptarea școlară a copiilor cu
dizabilități prin prisma paradigmatelor
teoretice în contextul procesului
educațional incluziv**

**School adaptation of children with
disabilities through the theoretical
paradigms in the context of the inclusive
educational process**

**Svetlana Curilov,
director adjunct al
Centrului Republican de Asistență
Psihopedagogică,
doctorandă,
UPS „Ion Creangă”, Chișinău**

Rezumat

Conceptul de „adaptare școlară”, parte indispensabilă a procesului educațional, devine, astăzi, unul tot mai actual, sub influența schimbărilor din cadrul sistemului de învățământ, ca urmare a respectării drepturilor tuturor copiilor de a învăța în medii comune, a implementării reformelor în educație. În acest sens, conceptul de „adaptare școlară” urmează a fi reconsiderat în raport cu necesitățile actuale ale mediului educațional, orientat, în dezvoltarea sa, spre satisfacerea cerințelor educaționale ale unei largi diversități de copii.

Cuvinte-cheie: copii cu dizabilități, adaptare școlară, integrare, proces incluziv.

Abstract

The concept of school adaptation, an indispensable part of the educational process, is becoming more and more current under the influence of changes in the education system, as a result of respecting the rights of all children to learn in common environments, the

implementation of reforms in education. In this sense, the concept of school adaptation needs to be reconsidered in relation to the current needs of the educational environment oriented in its development towards the satisfaction of the educational needs of a wide diversity of children.

Keywords: children with disabilities, school adaptation, integration, inclusiv process.

Adaptarea este concepută ca una dintre proprietățile fundamentale ale organismului de a-și modifica adecvat funcțiile și structurile corespunzător schimbărilor cantitative și calitative ale mediului înconjurător și este una dintre principalele probleme științifice interdisciplinare. În științele psihopedagogice, noțiunea de „adaptare” se asociază cu procesul și rezultatul stabilirii anumitor relații reciproce între personalitate și mediul social.

Adaptarea școlară implică acțiunea de ajustare, de transformare a copilului, pentru a deveni „apt pentru școală”, „capabil de” (a face față cerințelor instructiv-educative) și a fi „compatibil” (sub aspectul disponibilităților biopsiho-ociale), „în acord cu” (normele și regulile pretinse de programa școlară), pentru dobândirea cu succes a „statutului” și „rolului de elev” [3, p. 10].

Debutul școlar le impune copiilor o restructurare totală a modului de viață și activitate. Mediul școlar înaintea reguli și cerințe noi: un nou regim de activitate,

schimbul activității dominante, noi interacțiuni sociale, condiții la care copiii urmează să se adapteze, pentru a fi parte componentă a acestuia.

Adaptarea școlară a fost și continuă să fie un subiect de cercetare din considerentele importanței pe care o are acest fenomen în viața copilului, în procesul educațional. Mai mulți cercetători și-au orientat studiile spre acest fenomen; raportându-l, în abordări, la începutul perioadei de școlarizare și/sau la perioada de trecere la un alt nivel de învățământ, au descris mecanismele acestuia, nivelurile, factorii și condițiile de realizare, dar și insuccesul acestui proces, abordări realizate în aspecte teoretice și practice.

În această ordine de idei, menționăm că un șir de autori, printre care A. Coașan și A. Vasilescu (1988), S. Cristea (2000), A. Mihai (2010), V. Mîslițchii (2014), D. Ștefăneț, I. Colomeițeva (2013), V. Pascari (2014), L. Moșanu-Șupac (2012, 2014), N. Sacalciuc (2014, 2016), М.И. Лисина (2007), М.Р. Битянова (2013) și alții, descriu *mecanismele, dimensiunile și aspectele procesului de adaptare*.

Astfel, A. Coașan și A. Vasilescu (1988) consideră că adaptarea are în vedere reglementarea conduitelor și ajustarea acestora în raport cu situațiile cotidiene [3, p. 10]. S. Cristea (2000) prezintă procesul de adaptare ca pe unul complex și îl descrie sub

aspect psihologic, social, menționând că conținutul acestuia poate fi interpretat în sens restrictiv și în sens larg [5].

În opinia autoarei V. Mîslițchii (2014), adaptarea este un acord care se realizează între copil și mediu în diferite momente, ținând cont de o serie de indicatori [10]. A. Mihai (2010) descrie dimensiunea sociologică, psihologică, pedagogică a adaptării școlare. Autorii D. Ștefăneț, I. Colomeițeva et al. (2013) susțin că adaptarea școlară reprezintă concordanța relației dintre personalitatea elevului și cerințele școlare, concretizate într-un rezultat favorabil al procesului de învățământ și este una socială [17]. Grupul de autori și cercetători L. Moșanu-Șupac, E. Rusu et al. (2012, 2014), de asemenea, consideră aspectul social al fenomenului de adaptare școlară ca fiind unul foarte important în procesul acestei adaptări.

Aspectul mecanismelor procesului de adaptare a fost elucidat de М.И. Лисина (2007), М.Р. Битянова (2013), care descriu mecanismele biologice, psihologice, sociale, psihofiziologice de adaptare. V. Pascari (2014) consideră că procesul de adaptare este unul complex, producându-se în baza modificărilor biologice, psihologice și sociale.

Cercetătorii Z. Badarne (2016), В.В. Трубников (1998), Н.В. Нижегородцева, В.Д. Шадриков (1999, 2001), А.В. Лисин

(2010), Н.Ю. Зеленина (2011) studiază *procesul de adaptare cu referire la debutul școlar*. În acest sens, D. Ștefăneț, I. Colomeițeva (2013), V. Mîslițhii (2014), A.B. Лисин (2010) tratează fenomenul adaptării școlare cu raportare atât la perioada de început de școlarizare, debut școlar, cât și la perioadele de trecere, perioadele critice. Totodată, cercetătorii L. Taușan (2014), E. Loșii (2013), A.B. Аверин (2005), Н.Б. Литвиненко (2009) studiază fenomenul raportat la perioada de trecere *la nivelul gimnazial, la perioadele critice de dezvoltare* (11-12 ani, 15-16 ani).

Mai mulți autori se referă, în studiile lor, la *factorii, condițiile adaptării școlare*. În acest context, este importantă opinia autoarei Л.И. Божович (1968), care menționează că influențele pe care le are mediul asupra copilului, cerințele mediului devin factori ai dezvoltării copilului doar atunci când acestea intră în structura necesităților personale ale copilului [20, p. 174]. În acest sens, este relevantă aprecierea autorilor A. Coasan, A. Vasilescu (1988), V. Pascari (2014), V. Mîslițhii (2014), care descriu un ansamblu de factori sub aspectul adaptării – interni (biopsihologici) și externi (sociali). A.B. Лисин (2010) vorbește despre factorii sociopsihologici care influențează acest proces.

În viziunea mai multor autori, momentul pregătirii copilului de școală este

un factor important, ba chiar hotărâtor în procesul de adaptare și integrare școlară. Autorii Л.А Венгер, А.Л Венгер (1994), Н.В. Нижегородцева, В.Д. Шадриков (1999, 2001) susțin importanța pregătirii psihologice de școală. În aceeași ordine de idei, autoarea Н.И. Гуткина (2004) menționează *factorul de vârstă, care presupune evidențierea unor legități în dezvoltarea psihică a copilului* [22], iar autorii D. Ștefăneț, I. Colomeițeva et al. (2013) pun un accent important pe factorul maturității școlare [17]. Studiul realizat de grupul de cercetători L. Moșanu-Șupac, N. Liogchii, L. Cricovan (2014) evidențiază importanța stării de sănătate a copilului, care, de asemenea, este un factor important în procesul de adaptare școlară.

Aspecte importante privind rolul activ al actorilor sociali în succesul adaptării școlare, în special al familiei, menționează autorii N. Liogchii, L. Moșanu-Șupac (2014), C. Platon, Z. Badarne (2012), I.-L. Iordănoaia (2013). N. Sacalciuc (2014) insistă pe necesitatea de a se acorda o atenție sporită legăturii școlii cu grădinița, care trebuie să aibă un trunchi comun în realizarea adaptării școlare [16].

Importanța practică în determinarea factorilor, elucidarea lor în procesul școlarizării asigură succesul acestui proces și invers, diminuarea sau negarea unor factori creează situații de insucces, chiar de

risc pentru copii, atât la debutul acestui proces, dar și mai târziu, în perioadele de trecere la un alt nivel de învățământ.

Nu în ultimul rând, majoritatea autorilor care au studiat fenomenul adaptării școlare analizează *formele de adaptare, indicatorii adaptării*, dar și *durata* acestui proces.

Astfel, V. Mîslițchii (2014) consideră că se poate spune despre un copil că este bine adaptat după o *serie de indicatori*, cum ar fi: aptitudinea elevului de a însuși informațiile transmise și posibilitatea de a opera cu acestea; capacitatea de a stabili relații în cadrul grupului școlar și în afara lui; interiorizarea unor norme școlare și valori școlare acceptate. În opinia autoarei, un copil este bine adaptat la școală atunci când are relații amiabile cu ceilalți și răspunde în mod adecvat exigențelor externe, social acceptate [10, p. 41]. Л.А. Венгер (1988) relevă și descrie trei niveluri de adaptare – înalt, mediu, jos.

Majoritatea autorilor menționează perioade diferite de adaptare, de la câteva săptămâni, luni, până la un an, în raport cu vârsta copilului, pregătirea lui, starea de sănătate, condițiile create și alți factori.

În cercetările realizate de unii autori, se evidențiază și se caracterizează *insuccesul adaptării – inadaptarea, dezadaptarea și cauzele acestora*, termeni prezenți în diferite surse: L.Taușan (2014), V. Mîslițchii (2014), L. Moșanu-Șupac, E. Rusu (2014),

N. Sacalciuc (2014), С.А. Кочергова (2011), Н.С. Давыдова (2009), А.В. Лисин (2010), Д.Н. Исаев (1982) ș.a.

Autoarea V. Mîslițchii (2014) estimează diferența dintre adaptarea și inadaptarea școlară și accentuează că un copil inadaptat școlar nu este în armonie cu normele mediului din școală, fapt generat de existența devierilor de ordin intelectual și afectiv [10, p. 41, 42]. Autoarea L. Taușan (2014), în acest context, descrie tipologiile *dificultăților de adaptare școlară* a copiilor la început de preadolescență, relevă cauzele inadaptații școlare a acestora, dar, totodată, și factorii care ar favoriza procesul de adaptare a copiilor la început de preadolescență [18]. Cercetătorii L. Moșanu-Șupac, E. Rusu (2014) afirmă că o caracteristică esențială a inadaptații constă în existența unor discrepante între nivelul dezvoltării biologice, psihologice și al conduitei sociale a copilului [11, p. 15]. N. Sacalciuc (2014) subliniază că *profilactica dezadaptării școlare* vizează perfecțiunea mediului școlar, a procesului pedagogic, iar profilactica și corijarea dezvoltării psihice vizează crearea condițiilor pentru dezvoltarea psihică adecvată [16].

Drept urmare, putem concluziona că cercetările realizate demonstrează importanța procesului de adaptare școlară; au fost abordate diferite aspecte ale adaptării școlare, prin metodologii specifice

domeniului de cercetare (psihologic, pedagogic, social); cercetările au fost orientate spre studierea aprofundată a adaptării școlare a copiilor de diferite vârste; au fost propuse metode de recuperare a dezadaptării, inadaptării; a fost indicată necesitatea de profilaxie a problemelor de adaptare; cercetările sunt realizate în baza elevilor cu dezvoltare tipică, în clase mai mult omogene ca grup de copii (vârstă, dezvoltare), condiții în care eforturile copiilor pot fi concentrate la maximum asupra recuperării dificultăților de adaptare, cu implicarea și sprijinul familiei, cadrelor didactice.

Educația reprezintă o prioritate națională și factorul primordial al dezvoltării durabile a unei societăți bazate pe cunoaștere [4]. Educația incluzivă este o abordare și un proces continuu de dezvoltare a politicilor și practicilor educaționale, orientate spre asigurarea oportunităților și șanselor egale pentru persoanele excluse sau marginalizate în ceea ce privește beneficierea de drepturile fundamentale ale omului la dezvoltare și educație, în condițiile diversității umane [13].

În acest context, am analizat și implicațiile cercetătorilor în abordarea adaptării școlare în domeniul copiilor cu nevoi speciale, sau al copiilor cu cerințe educaționale speciale, sau, și mai aproape de actualitatea problemei, al *copiilor cu*

dizabilități. Cercetările actuale sunt orientate preponderent spre procesul de integrare în medii comune de învățare a acestor copii și mai puțin asupra studierii problemei adaptării școlare, proces premergător celui de integrare. În acest sens, este binevenită aprecierea dată de J. Piaget adaptării. Astfel, savantul susține că acomodarea, împreună cu asimilarea, este unul dintre principalele mecanisme de adaptare. Adaptarea are în vedere reglementarea conduitelor și ajustarea acestora în raport cu situațiile cotidiene. Or, integrarea se referă la consolidarea includerii optime a individului în cadrul grupului, mai ales sub aspect profesional și social, dar și școlar. Adaptarea reprezintă, de fapt, o fază a integrării [3], atenția fiind îndreptată în special spre succesul integrării școlare și sociale.

În acest context, autorii T. Vrăsmaș, P. Daut, I. Mușu (1996) susțin ideea că integrarea școlară poate fi abordată în sens larg și în sens îngust, restrâns. Abordarea în sens larg se referă la toți copiii, indiferent de situația lor, iar integrarea școlară în sens mai îngust, restrâns se referă la copiii cu cerințe speciale [19, p. 18, 19], copiii cu dizabilități fiind parte a acestei categorii.

Grupul de autori și cercetători N. Bucun, D. Gînu, S. Gonciaruc, E. Furdui, T. Mocreac, A. Cucer, A. Raileanu (1998) și alții consideră procesul de integrare a

copiilor cu cerințe educaționale speciale pluriaspectual, depinzând de un spectru larg de factori: biologici, psihologici, sociali, economici, politici etc. [2]. Cercetătorul Gh. Radu (1998) susține că strategia optimă este cea a profilaxiei, iar acțiunile recuperatorii trebuie să fie declanșate din momentul observării anumitor dificultăți în dezvoltarea copilului, de la o vârstă cât mai fragedă [14].

D.-V. Popovici (1999) descrie integrarea ca pe un proces în care relațiile dintre indivizi sunt bazate pe recunoașterea integrității lor, a valorilor și drepturilor comune pe care le posedă [12]. A. Gherguț (2005) susține că obiectivul final al oricărei activități de integrare este o incluziune totală a persoanelor cu handicap [7]. Л.М. Шипицина (2004) descrie procesul de integrare sub două forme – socială și pedagogică.

Adaptarea la noile condiții îi asigură copilului, inclusiv celui cu dizabilități, o dezvoltare de vârstă, deoarece influențează și reconstruiește sistemele funcționale ale organismului. Totodată, adaptarea este în strânsă legătură cu dezvoltarea copilului în ontogeneză. Dezvoltarea proceselor cognitive, afective, voliționale, a însușirilor personalității se realizează în cadrul unei relaționări specifice, în care putem surprinde, pe de o parte, particularitățile de vârstă, iar pe de altă parte, particularitățile individuale [6]. Teoriile dezvoltate de

savanți, teoreticieni consacrați, precum J. Piaget, L. Vîgotsky, J. Dewey, E. Erickson, D. Elconin, A. Maslow, stau la baza înțelegerii complexității dezvoltării copilului, rolului pe care îl are el în acest proces, perioadelor de dezvoltare și importanței sprijinului acordat în acest sens.

Cercetătoarea V. Maximciuc (2013) subliniază că dezadaptarea psihologică a copiilor cu dizabilități este mai evidentă în perioada vârstelor de criză. Cu regret, accentuează autoarea, aceste particularități nu se iau în calcul de către cadrele didactice. Aceste crize de vârstă, cu specificul evoluției lor, la copiii cu diverse tipuri de dizabilități și vârste diferite, au loc diferit și este important ca acest lucru să fie cunoscut și să se țină cont de specificul acestora în perioada adaptării și integrării școlare [9, p. 178, 181].

Grupul de autorii A. Racu, S. Racu, D.-V. Popovici, A. Danii (2014) susțin că educația integrată presupune introducerea în structurile învățământului de masă a copiilor cu nevoi speciale cauzate de diverse tipuri de deficiențe – senzoriale, afective, fizice, intelectuale, verbale –, dar și a celor defavorizați sub aspect sociocultural, cu maladii social-condiționate etc. [14].

E. Lapoșina (2011) relevă factorii care duc la exagerare în ceea ce privește excluderea copiilor cu dizabilități și subminează educația incluzivă. Autoarea

descrie grupurile de copii cu cerințe educaționale speciale care se regăsesc în instituțiile generale de învățământ și menționează unele aspecte generale ale necesităților educaționale speciale, care trebuie luate în calcul, în scopul creării unor condiții favorabile de dezvoltare pentru acești copii [8].

Autoarea M. Găișteanu analizează domeniile de dezvoltare a copilului: dezvoltarea fizică, cognitivă, psihosocială [6]. Progresul personal al copilului cu dizabilități, în acest sens, poate fi diferit în diferite domenii. Astfel, unii copii ar putea înregistra progrese într-un domeniu și ar putea întâmpina dificultăți în altul sau în unele din domeniile de dezvoltare, sau chiar în toate domeniile, în funcție de gradul de severitate a dizabilității.

Autoarea C.-C. Biangiu (2011) consideră că integrarea școlară a elevilor cu cerințe educaționale speciale în învățământul de masă nu poate avea loc pe un teren nepregătit.

A. Timuș (2012) cercetează procesul de integrare a copiilor cu deficiențe de auz (hipoacuzie) în mediul educațional de masă, dezvoltă un model de organizare a activității de integrare și modele psihopedagogice de dezvoltare a comportamentelor autonome.

Autoarea C. Abrudan (2007), în studiul său despre incluziunea socială, profesională și școlară a persoanelor cu dizabilități,

menționează importanța personalității umane, în speță a persoanei cu deficiențe, inclusiv a *copilului cu deficiențe*, în procesul de integrare [1].

H.B. Ключева (2014) afirmă că procesul de integrare presupune asimilarea de către copil a unui nou mediu social, membri ai căruia sunt copii care au sau nu au restricții de dezvoltare.

Cercetătoarea O. Frunze (2016) determină particularitățile teoretico-științifice și aplicative ale pregătirii pentru școală a copiilor cu cecitate, orientate spre determinarea dificultăților de adaptare și integrare.

S. Toma (2016) prezintă adaptarea copiilor cu cerințe educaționale speciale din punctul de vedere al particularităților psihosociale.

În *concluzie*, remarcăm și apreciem aportul tuturor autorilor și cercetătorilor în domeniul de referință, în special cel ce vizează adaptarea și integrarea *copilului cu dizabilități*, dar trebuie să recunoaștem că unele din cercetările realizate sunt mai mult fragmentare, înguste și abordează categorii de copii cu dizabilități aparte; altele sunt realizate doar tangențial cu problema abordată, ca o constatare, descriere a fenomenului.

În aceeași ordine de idei, putem afirma că mai puține cercetări abordează fenomenul deja în contextul unui *proces educațional*

incluziv, atât la debutul școlar, cât și în perioada de trecere la nivelul gimnazial de învățământ. Mai mult, cercetările actuale nu conțin o abordare complexă a procesului de adaptare școlară, astfel încât să fie implicați în cercetare factorii personali, interni: caracteristicile tipologice de dezvoltare reale ale copilului în raport cu vârsta și tipul de dizabilitate, gradul de severitate al acesteia, în strânsă interdependență cu caracteristicile personalității copilului, dar și cei externi: sprijinul și intervențiile recuperatorii ale adulților, celorlalți copii; relaționarea cu semenii; acomodarea la procesul școlar și extrașcolar. Argumentul, în acest context, ar fi următorul: mediul școlar, ca și cel social, de fapt, pune în evidență *diferențele specifice ale copilului*, calitățile prin care se remarcă în raport cu ceilalți colegi, de aceeași vârstă sau de vârste diferite [6]. Astfel, *adaptarea școlară a copiilor cu dizabilități*, acomodarea copilului la condițiile structurii de educație, implicarea în activitățile educaționale sunt influențate de factorii biopsihologici, de calitățile personale, de individualitatea copilului, dar și de experiența socială pe care acesta a avut-o în grupurile anterioare – familia, grădinița de copii, după caz; de calitatea pregătirii copilului și a mediului pentru acest proces.

În situația actuală, când procesul de dezvoltare a educației incluzive ia amploare

și se constată o permanentă creștere a numărului de copii cu dizabilități integrați în învățământul general, de la categorii de copii cu dizabilități ușoare, moderate, până la categorii de copii cu dizabilități accentuate și chiar severe, procesul de adaptare și integrare școlară este unul extrem de important pentru ei, indispensabil procesului educațional în care sunt incluși.

Trebuie să menționăm și progresul înregistrat referitor la aspectul dezvoltării unui proces educațional incluziv în instituțiile de învățământ general. Tot mai mulți copii cu dizabilități învață și trăiesc experiența de elev alături de semenii lor, în medii comune de învățare, se bucură de implicare activă, de suport în realizarea propriului potențial.

Aceste realizări le-am sesizat în urma numeroaselor observări ale procesului, experiențelor pozitive practice dezvoltate în cadrul procesului, în mediul școlar; în urma discuțiilor cu actorii educaționali, inclusiv cu copiii, cadrele didactice, părinții.

Dar, totodată, la momentul actual, putem distinge și constata prezența și a unor obstacole, dificultăți în implementarea procesului: necunoașterea particularităților copilului cu dizabilități de către actorii educaționali, a specificului de adaptare a acestuia la un nou mediu social, mediu structurat de învățare; a specificului de relaționare cu semenii și adulții; nivelul

insuficient de formare și pregătire a cadrelor didactice; modul și gradul necorespunzător de adaptare a mediului educațional la necesitățile copilului; lipsa sau insuficiența suportului și implicării familiei.

În rezultat, în aceste condiții, asigurarea școlii, a actorilor educaționali cu un suport științifico-metodic, cu un model conceptual de adaptare a elevilor cu dizabilități în medii comune de învățare, raportat la organizarea, asigurarea procesului de adaptare pentru acești copii, devine o problemă care necesită a fi soluționată printr-un studiu aprofundat, fundamentat științific și practic.

În acest sens, în continuitatea studierii fenomenului, reperele epistemologice ar trebui să fie constituite în baza unui șir de teorii, concepții, idei din domeniul științelor educației, psihopedagogiei speciale, psihologiei, susținute de date experimentale.

Bibliografie

1. Abrudan, C., *Optimizarea incluziunii socioprofesionale și școlare a persoanelor cu dizabilități prin terapie ocupațională*. Rezumatul tezei de doctor, Universitatea din București, Facultatea de sociologie și asistență socială, 2007.
<http://www.qreferat.com/referate/asistenta-sociala/REZUMATUL-TEZEI-DE-DOCTORAT-AS222.php>

2. Bucun, N. et al., „Sistemul integrării persoanelor cu cerințe educaționale speciale”, în materialele simpozionului internațional *Integrarea școlară și socială a*

copiilor cu cerințe speciale, Chișinău, Epigraf, 1998, pp. 8-13.

3. Coașan, A., Vasilescu A., *Adaptarea școlară*, București, Editura Științifică și Tehnică, 1988.

4. *Codul Educației al Republicii Moldova*: Cod nr. 152 din 17.07.2014, publicat în 24.10.2014, Monitorul oficial nr. 319-324, art. 634. Data intrării în vigoare: 23.11.2014.

5. Cristea, S., *Dicționar de pedagogie*, Chișinău-București, Grupul Editorial Litera Internațional, 2000.

6. Găișteanu, M., *Psihologia copilului*, <http://sspt.md/biblioteca/carti/dezvoltarea-copilului.pdf>

7. Gherguț, A., *Sinteze de psihopedagogie specială*. Ghid pentru concursuri și examene de obținere a gradelor didactice, Iași, Polirom, 2005.

8. Lapoșina, E., „Prevenirea riscurilor excluderii copiilor cu dizabilități din mediul educațional”, în materialele Conferinței științifice internaționale *Asistența psihologică, psihopedagogică și socială ca factor al dezvoltării societății*, ediția a II-a, volumul II, Chișinău, 2011, pp.13-18.

9. Maximciuc, V., „Specificul crizelor de vârstă în dezvoltarea copilului cu dizabilități”, în materialele *Conferinței de totalizare a muncii științifice și didactice a corpului profesoral pentru anul 2012*, vol. I, UPS „Ion Creangă”, Chișinău, 2013, pp. 178-182.

10. Mîslițchi, V., *Adaptarea școlară*. Ghid metodic, Chișinău, Tipografia US din Tiraspol, 2014.

11. Moșanu-Șupac, L., Rusu, E., „Considerente privind adaptarea școlară psihosocială a copiilor”, în materialele conferinței științifico-metodice *Prerogativele învățământului preuniversitar și universitar în contextul societății bazate*

pe cunoaștere, vol. I, 7-8 noiembrie 2014, Chișinău, pp.12-15.

12. Popovici, D.-V., *Elemente de psihopedagogia integrării*, București, Editura Pro Humanitate, 1999.

13. *Programul de dezvoltare a EI în RM pentru anii 2011-2020*, aprobat prin HG nr. 532 din 11.07.2011, http://www.chisinau.md/public/files/anul_2013/Program_ddezv._aeducatie_iincluziva.pdf

14. Radu, Gh., „Tradiții și perspective ale educației integrate a copiilor cu nevoi speciale din România”, în materialele simpozionului internațional *Integrarea școlară și socială a copiilor cu cerințe speciale*, Chișinău, Epigraf, pp. 67-74.

15. Racu, A. et al., *Psihopedagoga integrării*, Chișinău, Tipografia centrală, 2014.

16. Sacaliuc, N., „Problema adaptării școlare în vederea soluționării consecințelor rezistenței educaționale”, în materialele Conferinței științifico-practice internaționale *Rezistența la educație: soluții și perspective*, Bălți, 30 octombrie 2014, pp. 240-246. http://dspace.usarb.md:8080/jspui/bitstream/123456789/2801/1/sacaliuc_adaptare_scolar_a.pdf

17. Ștefăneț, D. et al., *Particularitățile adaptării elevilor claselor primare la condiții noi educaționale*. Ghid metodologic, Chișinău, Tipografia Sirius, 2013.

18. Taușan, L., *Adaptarea școlară. Demersuri aplicative la preadolescenți*, Cluj-Napoca, Presa Clujeană Universitară, 2014
<https://www.scribd.com/document/368116701/Liana-Tausan-Adaptarea-scolara-PUC-pdf>

19. Vrasmaș, T., Daunt, P., Mușu, I., *Integrarea în comunitate a copiilor cu*

cerințe educative speciale, UNICEF, România, 1996.

20. Божович, Л.И., *Личность и ее формирование в детском возрасте*, Москва, Просвещение, 1968.

21. Венгер, Л.А., Венгер, А.Л., *Готов ли ваш ребёнок к школе?*, М., Знание, 1994. <http://psychlib.ru/mgppu/Vgl-1994/Vgl-1994.htm#Sp1>

22. Гуткина, Н.И., *Психологическая готовность к школе*, 4-е изд., перераб. и дополн., Питер, Издательский дом «Питер», 2004.

Discursul ludic în proza lui Anatol Moraru

Playful speech in the prose of Anatol Moraru

Iraida Costin-Băiceanu, lector,

**Catedra de limbă română și filologie
romanică,**

**Facultatea de Litere, Universitatea de
Stat**

„Alec Russo” din Bălți

Rezumat

În acest articol este analizată poetica prozei scurte a lui Anatol Moraru, un reprezentant important al postmodernismului românesc din anii ultimelor două decenii. Prozatorul este un continuator al modelului narativ Creangă. Sunt examinate locul și rolul acestor elemente în poetica unei proze textualiste, insistându-se pe discursul ludic și ironic, pe matricea narativă și relațiile intertextuale.